

УДК 334.752:330.341.1(477)

СУЧАСНИЙ СТАН І ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ

Крикунова В.М. – к. е. н., Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Пріоритетною моделлю розвитку економіки України визначено інноваційно-інвестиційну. Проте, її реалізація ускладнена низкою чинників. Одним із проблемних аспектів є недостатня ефективність структур, що «обслуговують» інноваційну діяльність, тобто інституцій, спроможних перетворювати ідеї в новачії (науково-технічні розробки), забезпечувати впровадження інновацій у виробництво та їх вихід на ринок. З огляду на зазначене вище, актуальним є дослідження такого як елемента інноваційної інфраструктури, як технопарки.

Стан вивчення проблеми. Вітчизняні і зарубіжні науковці значну увагу приділяють вивченню проблем інноваційної діяльності, формування інноваційної інфраструктури та інших чинників економічного розвитку на інноваційних засадах. На необхідності активізації інноваційної діяльності для забезпечення перспектив довгострокового зростання вітчизняної економіки наголошують В. Геєць і В. Семиноженко. Різні аспекти функціонування елементів інноваційної інфраструктури в цілому і технопарків зокрема знайшли відображення у працях О. Єгорової, О. Мазура, М. Скиби, В. Шевкалюка, А. Чухна та інших вчених. Разом з тим, проблема модернізації економіки України не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження стосовно особливостей і детермінант функціонування інноваційної інфраструктури в цілому і технологічних парків зокрема.

Завдання і методика досліджень. Метою даної статті є дослідження сучасного стану та чинників розвитку такого елемента інноваційної інфраструктури, як технопарки. Для досягнення поставленої мети вирішуються такі завдання:

- розглянути сутність і функції технопарків у сучасних умовах;
- дослідити основні показники та чинники діяльності технопарків в Україні;
- визначити напрями підвищення ефективності функціонування технопарків у вітчизняній економіці.

Дослідження ґрунтується на системному підході до вивчення функціонування технопарків. У статті використано такі методи дослідження: метод наукової абстракції (при вивченні сутності технопарків), історичний метод (у дослідженні особливостей функцій технопарків у різні періоди), табличний та графічний методи (в аналізі динаміки показників діяльності технопарків в Україні, при вивченні видів державної підтримки), структурний аналіз (для визначення основних напрямів вдосконалення функціонування технологічних парків в Україні).

Результати досліджень. Інноваційну інфраструктуру вважають «двигуном інноваційного розвитку», оскільки вона забезпечує горизонтальні і вертикальні зв'язки між суб'єктами інноваційної діяльності. Зокрема, основними елементами такої інфраструктури є: інноваційні і технологічні центри, бізнес-інкубатори, тех-

нопарки (ТП), наукові парки і технополіси. Такі інноваційні структури мають створювати сприятливі умови для ефективної діяльності малих венчурних (інноваційних) підприємств, що реалізують оригінальні науково-технічні ідеї, через надання їм у користування просторових, інформаційних, матеріально-технічних ресурсів, забезпечення дослідними приладами і устаткуванням, консультування з науково-технологічних, економічних і правових питань.

Поява технопарків припадає на кінець 1950-х рр., коли перші університетські ТП було створено у Бостоні, Стенфорді, Кембріджі та інших містах США і Великої Британії. На їх базі функціонували дослідницькі площадки для реалізації ідей дослідників і виникли відомі високотехнологічні компанії. У цей період також формується концепція створення технополісів: показовим прикладом є Академмістечко у Новосибірську, об'єднання міст навколо інноваційних центрів і поява Силіконової долини тощо. Такий підхід дозволив сконцентрувати науково-дослідницькі і проектні інституції, виробничі підприємства, що спеціалізувалися на різних галузях економіки [3].

У 1980-х рр. спостерігалася друга хвиля створення ТП у США та Європі, а також – їх поява в Японії. У цей період активізується комерціалізація результатів наукових досліджень (не лише нових продуктів, а й технологій), поширюються бізнес-інкубатори.

Початок сучасного етапу розвитку ТП умовно відносять до 1990-х рр. Його особливістю є зосередження уваги на комунікації суб'єктів інноваційної діяльності, забезпеченні доступу до глобального ринку інноваційних продуктів і високих технологій. Аналітики зауважують, що в цей період технопарки розширюють віртуальні можливості співпраці і розвитку, оскільки вартість фізичної інфраструктури значно підвищується, а інвестиційний потенціал інноваційних суб'єктів зростає [1].

Незважаючи на тривалий період функціонування технопарків, на даний час не існує їх загальноприйнятого визначення та класифікації. Наприклад, Міжнародна асоціація технологічних парків визначає технопарк (ТП) як організацію, головною метою якої є підвищення добробуту місцевої спільноти на основі просування інноваційної культури, конкурентного змагання інноваційного бізнесу і наукових організацій [4].

Для досягнення цих цілей технопарк стимулює і управляє потоками знань і технологій між університетами, науково-дослідницькими інститутами, компаніями і ринками. Така інституція спрощує створення і зростання для інноваційних компаній за допомогою інкубаційних процесів або виведення нових компаній з тих, що вже існують (*spin-off processes*). Наведена дефініція є однією з найширших і мала на меті об'єднати існуючі у світовій практиці моделі і поняття: «технологічний парк» (Україна, Росія), «технополіс» (Японія), «технологічний ареал», «дослідницький парк» (США), «науковий парк» (Великобританія).

Незалежно від форм організації, технопарки виконують важливі економічні і соціальні функції: комерціалізація новацій, трансферт технологій, різноманітна підтримка розвитку венчурних підприємств, зниження рівня комерційного та інноваційного ризику для суб'єктів підприємництва (встановлено, що комплексна підтримка малого наукомісткого бізнесу в ТП у 3-4 рази підвищує стійкість інноваційних підприємств), підвищення конкурентоспромож-

ності продукції, призначеної для внутрішнього та зовнішнього ринку, збільшення бюджетних надходжень, створення нових робочих місць тощо [7].

З огляду на важливість виконуваних функцій, самі технопарки є об'єктом значної державної підтримки. Основну частину фінансування створення інфраструктури науково-технологічних парків у розвинутих країнах здійснює держава: у Великій Британії – до 62%, Нідерландах – близько 70%, Німеччині – 70%, Бельгії – близько 100% [6].

Формування системи ТП в Україні розпочалося у 2000 р. реєстрацією таких технологічних парків, як Інститут монокристалів та Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона. Згодом з'явилися: 2001 р. – Вуглемаш; 2002 р. – Напівпровідники, Інститут технічної теплофізики, Укрінфотех; 2003 р. – Київська політехніка та Інтелектуальні інформаційні технології та інші. На сьогодні в Україні, згідно з Законом «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків», нараховується 16 технопарків, із яких дійсно працюють 8. За визначенням, технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [5].

Державна підтримка діяльності технопарків в Україні здійснюється у прямій і непрямій формі. Пряма форма передбачає фінансування безпосередньо за рахунок коштів державного бюджету, наприклад, – часткову компенсацію відсотків за кредитами. Непрямі форми державної допомоги охоплюють різні податкові пільги або інші преференції (рис. 1).

Непряма допомога стимулює залучення інвестицій і сприяє розширенню діяльності технопарків, оскільки вивільнені від оподаткування кошти мають бути зараховані на спеціальні рахунки і використані для вкладання у виробництво. Для отримання державної допомоги технопарки проходять процедуру експертизи на відповідність законодавчо визначеним стратегічним напрямкам інноваційної діяльності.

Аналітики зазначають, що позитивні результати діяльності технопарків безпосередньо визначалися наданням непрямої державної допомоги (табл. 1).

Зміни у динаміці роботи технологічних парків з 2005 р. пояснюються, зокрема, скасуванням непрямої державної підтримки технологічних парків у вигляді податкових пільг для виконавців проектів. Також державою не було забезпечено повне або часткове безвідсоткове кредитування, а повна (часткова) компенсація відсотків здійснювалася лише у 2007-2008 рр. Порушено стабільність спеціального режиму інноваційної діяльності режиму в частині застосування державної допомоги:

31 березня 2005 р. скасовано дію чотирьох видів непрямої державної допомоги (звільнення від сплати податку на прибуток, податку на додану вартість з продажу в Україні, ввізного мита та податку на додану вартість при імпорті сировини, матеріалів, устаткування, обладнання, комплектуючих на інших товарів);

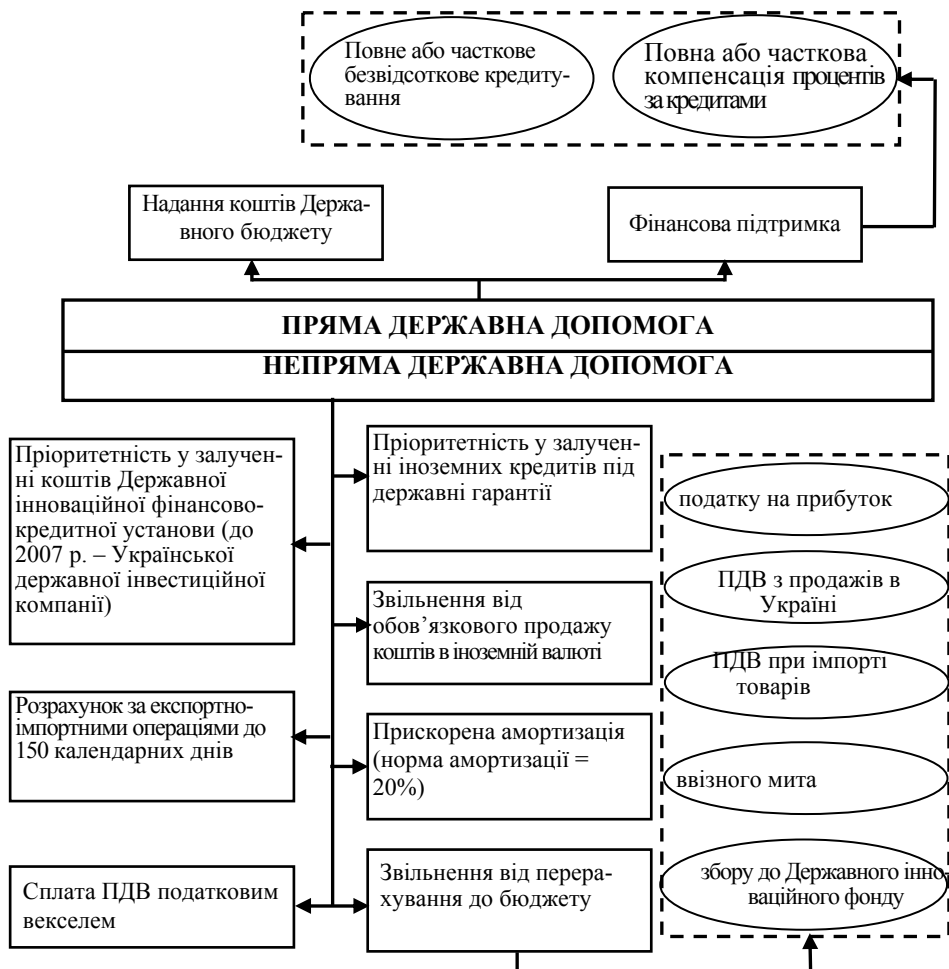

Рисунок 1. Види державної допомоги технопаркам (складено автором)

2 лютого 2006 р. з переліку заходів підтримки ТП видалено пріоритетність у залученні іноземних кредитів під державні гарантії, відновлено два з попередньо скасованих непрямих видів державної допомоги (звільнення від сплати податку на прибуток та ввізного мита) та запроваджено два нові (застосування податкового векселя при імпорті нових устаткування, обладнання і комплектуючих, та застосування прискореної амортизації задіяних у проєкті технологічного парку основних фондів і встановлюється щорічна 20 % норма прискореної амортизації основних фондів груп 3 та 4), а також запроваджено нові види прямої державної допомоги – повне або часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування проєктів технологічних парків, а також повну або часткову компенсацію відсотків, сплачуваних комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам виконавцями за кредитування проєктів технологічних парків;

1 січня 2011 р. скасовано звільнення від сплати податку на прибуток та сплату ПДВ податковим векселем при імпорті.

Таблиця 1 – Показники функціонування технопарків в Україні у 2000-2010 рр.

Показники	Роки									
	2000-2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Загальний обсяг непрямой державної допомоги, млн грн	41,0	89,5	181,7	244,9	46,6	35,4	23,3	6,0	4,7	24,0
Загальний обсяг прямої державної допомоги, млн грн	0,5	0,0	1,7	1,3	1,0	0,0	31,0	27,0	1,4	1,0
Кількість діючих ТП	4	6	8	8	8	8	8	8	8	8
Кількість проектів, що виконуються	29	52	55	53	51	31	13	11	13	12**
Обсяг залучених інвестицій, млн грн	0,5	0	319,8	128,7	11,1	8,2	5,9	31,1	24,5	17,3**
Частка ТП в обсягах реалізованої інноваційної продукції в Україні, %	0,5	1,1	4,9	10,0	9,5	8,1	6,2	6,7	1,6	н.д.
Кількість створених нових робочих місць	314	592	669	782	399	166	197	222	188	н.д.

*складено за даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

**дані за 1 квартал 2010 р.

Наслідком цього стало порушення виконання затверджених бізнес-планів інноваційних та інвестиційних проектів, втрати виконавцями інноваційних проектів можливості вчасно розраховуватись за придбане устаткування, виконані науково-дослідні та проектні роботи, втрати довіри зарубіжних та вітчизняних інвесторів до стабільності нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності, відмови від участі у фінансуванні інноваційних проектів [2].

Для покращення умов функціонування ТП та відновлення їх інноваційної активності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України» було частково відновлено податкові та митні пільги для виконавців їх проектів

Відтак, нестабільність режиму інноваційної діяльності технопарків і недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює інноваційну діяльність в Україні, в цілому звужує можливості реалізації проектів у рамках технопарків, що гальмує процес їх пошуку та відбору.

Висновки і пропозиції. Технопарки є важливим елементом інноваційної інфраструктури, що виконує низку економічних і соціальних функцій. Законодавчі та економічні підвалини функціонування технопарків в Україні закладено наприкінці 1990 – початку 2000-х рр. Встановлено, що одним із визначальних чинників їх динамічного розвитку є державна допомога. Дослідження показало, що нестабільність зовнішнього середовища, скасування певних видів непрямой державної підтримки, недостатній обсяг прямого державного фінансування негативно позначилися на показниках діяльності технопарків.

Основними напрямками вдосконалення функціонування технопарків в Україні є: створення привабливого інвестиційного середовища для національ-

них та зарубіжних інвесторів, стабільність законодавчої бази, відновлення повного спектру видів державної допомоги тощо. Важливим є формування умов розвитку інноваційної інфраструктури в цілому та координації належної взаємодії її складових, забезпечення готовності економіки до сприйняття науково-технічних інновацій. Досвід розвинених країн свідчить, що технопарки є одним із провідних суб'єктів інноваційної політики, діяльність яких забезпечує виробництво конкурентоспроможної наукомісткої продукції, що сприяє технологічному поступу держави.

Перспектива подальших досліджень полягає у моніторингу стану зовнішнього середовища функціонування технопарків і виявленні характеру впливу на їх розвиток у вітчизняній економіці, а також вивченні можливості адаптації зарубіжного досвіду щодо діяльності цих елементів інноваційної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гуденко И. К. Методы и инструменты стимулирования малого инновационного бизнеса / И. К. Гуденко // Всероссийский журнал научных публикаций. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vseros.ru
2. Єгорова О. Щодо державної допомоги діяльності технопарків в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
3. Мазур О. А. Технологічні парки: світовий та український досвід / О. А. Мазур, В. С. Шевкалюк. – К. : Прок-бізнес, 2009. – 70 с.
4. Міжнародна асоціація технологічних парків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iasp.ws>
5. Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків. Закон України / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
6. Степаненко Д. М. Методы реализации государственной инновационной политики в зарубежной практике / Д. М. Степаненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ebiblioteka.lt
7. Тельнов А. С. Технологічні парки: проблеми та перспективи розвитку / А.С. Тельнов, В. В. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №1, Т.2. – С. 35-41. Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 1, Т. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
8. Узагальнений звіт реалізації проектів технологічних парків за перший квартал 2010 року. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
9. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>